

Sekularizovaná hermeneutika alebo hermeneutika viery?
Niektoré aspekty exhortácie Benedikta XVI. Verbum Domini
Vedecká konferencia „Vývoj teologického myslenia v premenách času.“
Banská Bystrica 8. marca 2013

Abstrakt

Príspevok pojednáva o možnostiach kazateľa v prístupe k Svätému písmu. Cesta sekularizovanej hermeneutiky znamená racionalistický a humanistický prístup, ktorý vylučuje historický zásah Boha v dejinách. Druhá možnosť je hermeneutika viery, čiže lectio divina, čo znamená, že správne pochopenie textu je možné len tomu, kto má živý vzťah k tomu, čo číta, čiže číta kľúčom viery.

Kľúčové slová

Božie slovo, hermeneutika, lectio divina, historicko-kritická metóda

Abstract

The article deals with the possibilities for preacher in the approach to Scripture. Secular hermeneutics means rationalistic and humanistic approach, that excludes historical intervention of God in history. The second option is hermeneutics faith, or lectio divina, which means that a correctly understanding of the text is possible only for those, who have a living relationship to what he reads, or reads in the key of belief.

Keywords

The Word of God, hermeneutics, lectio divina, historical-critical method

Úvod

V dňoch 5. – 26. októbra 2008 sa vo Vatikáne konalo 12. riadne zasadanie Synody biskupov, ktorého témou bolo: Božie slovo v živote a poslaní Cirkvi. O dva roky neskôr, 30. septembra 2010 vydal pápež Benedikt XVI. exhortáciu s názvom Verbum Domini. V nej zhromaždil výsledky spoločnej práce biskupov, opierajúc sa o prípravné dokumenty ako boli Lineamenta a neskôr Instrumentum laboris, správy ante a post disceptationem, texty príspevkov, či už tých, čo boli čítané v aule, alebo podané in scriptis, správy menších pracovných skupín a ich diskusie.

Exhortácia má 124 článkov (odstavcov). Prvých 50 je venovaných teológii Božieho slova, ďalších 40 článkov je zameraných na Božie slovo v živote Cirkvi a posledných 30 na ohlasovanie v súčasnosti. V prvej časti sa vychádza z Jánovho prológu „Na počiatku bolo Slovo a to Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Boh... a Slovo sa telom stalo“ (Jn 1, 1. 14a). Hovorí sa v nej o dialógu medzi Bohom a človekom, o kristológii Slova – pretože najplnším vyjadrením Bo-

žieho Logos je osoba Ježiša Krista, jeho príbeh, znamenia, ktoré konal, smrť a zmŕtvychvstanie. S tým súvisí aj eschatológia slova, teória o inšpirácii, poznaní pravdy, vzťah Božieho slova a viery, ako aj mnohé trojičné témy a ekumenizmus.

V druhej časti je reč o Božom slove v živote Cirkvi, teda o posvätnnej liturgii, súvislosť s Eucharistiou, sakramentálnosť slova, dôležitosť homílie a potreba homiletického direktória, ako aj podnety a návrhy na liturgickú animáciu. Okrem iného sa spomína biblická dimenzia katechézy, formácia kresťanov, vysvätených služobníkov, význam Božieho slova pre manželstvo a rodinu, rozjímavé čítanie Stätého Písma „lectio divina“.

V tretej časti sa zameriava na ohlasovanie - logos nádeje, pripomína sa zodpovednosť všetkých pokrstených, nová evanjelizácia, osobné svedectvo, angažovanosť vo svete, sociálny rozmer života Cirkvi, vzťah Božieho slova a kultúry, masmédií a umeleckého sveta.

V tomto príspevku by som sa rád sústredil iba na 10 článkov: od 29 do 39 kde sa hovorí o prístupe k slovu Biblie: sekularizovanej hermeneutike a hermeneutike viery, čo je pre nás z pohľadu vývoja teologického myslenia a využitia v kazateľskej praxi najzaujímavejšie.

1. Sekularizovaná hermeneutika

Ján Pavol II. v encyklike *Fides et ratio* tvrdí, že „neslobodno podceňovať nebezpečenstvo, ktoré spočíva vo vôli odvodiť pravdu Svätého Písma z uplatnenia jedinej metodológie, a zabúdať pritom na potrebu širšieho výkladu, ktorý by umožnil dostať sa spolu s celou Cirkvou k plnému zmyslu textov. Tí, čo sa venujú štúdiu Svätého Písma, musia vždy pamätať, že aj rozličné hermeneutické metodológie majú v základe určitú filozofickú koncepciu. Treba ju však pred uplatnením na posvätné texty dôsledne preskúmať“¹

Sekularizovaná hermeneutika znamená taký prístup k Svätému Písmu, ktorý je vytvorený rozumom, chce štruktúralne vylúčiť možnosť, aby Boh vstúpil do života ľudí a hovoril ku nim ľudskými slovami...² Pozitivistická sekularizovaná hermeneutika má svoj základ v presvedčení, že Boh sa neobjavuje v ľudských dejinách. Keď sa zdá, že niekde konal, podľa tejto hermeneutiky ho treba vysvetliť iným spôsobom, alebo ho zredukovať na čisto ľudský prvok. V dôsledku toho sa predkladajú interpretácie, ktoré negujú historicitu božských

¹ JÁN PAVOL II. *Fides et ratio*, 1998. In: AAS 91 (1999) čl. 55.

² Porov. BENEDIKT XVI. *Prejav na 4. Národnom cirkevnom zasadaní v Taliansku*, 2006. In: AAS 98 (2006) 804-815.

prvkov.³ Exegetická činnosť sa v takom prípade obmedzí len na jednu rovinu - Sväté písmo sa stane len textom minulosti: „Možno z neho vyvodiť morálne dôsledky, poučiť sa o dejinách, ale kniha vo svojej podstate hovorí len o minulosti, exegéza už nie je skutočne teologická, ale stáva sa iba historiografiou, históriou literatúry.“⁴ Pri takejto redukcii nie je už vonkoncom možné chápať udalosť zjavenia Boha skrze jeho Slovo, ktoré sa nám podáva živou Tradíciou a Písmom.

Takýmto spôsobom sa spochybňujú základné tajomstvá kresťanstva a ich historická hodnota, ako je napríklad ustanovenie Eucharistie a Kristovo vzkriesenie. Ponúka sa filozofická hermeneutika, ktorá popiera možnosť vstupu Božej prítomnosti do dejín. Prijatie takejto sekularizovanej hermeneutiky do teologického bádania nevyhnutne vyvoláva dualizmus: buď uznávame exegézu, ktorá prebieha len na racionálnej úrovni a zanedbávame exegézu spojenú s mystagógiu. Iný príklad dualizmu: buď teológia, ktorá sa otvára len pre humanistickú spiritualitu zmyslu Písma, ktorá neuznáva historický charakter zjavenia (VD čl. 35), alebo teológia ktorá počíta aj s tajomstvom Božieho konania.

2. Lectio divina

Iný prístup k práci so Svätým Písmom predstavuje hermeneutika viery. Znamená to čítať a rozjímať Božie slovo nielen ako román, poéziu, dejepis alebo detektívku, ale očami viery. Synoda zdôrazňovala „lectio divina“, ktoré je naozaj „schopné otvoriť veriacemu poklad Božieho slova, ale aj umožniť stretnutie s Kristom, živým božským Slovom“.⁵

Lectio divina začína sa čítaním (lectio) textu, ktorý vyvoláva otázku o autentickom poznaní jeho obsahu: čo hovorí biblický text sám osebe? To znamená ochotu čitateľa vymaniť sa zo svojich vlastných myšlienok a dať zaznieť slovu, ktoré je nadčasové.⁶

Potom nasleduje meditácia (meditatio), v ktorej si kladieme otázku: Čo hovorí biblický text nám? Tu sa má každý osobne, ale aj ako súčasť spoločenstva nechať osloviť a vystaviť jeho otázkam, lebo nejde o slová, vyslovené v minulosti, ale v prítomnosti.

³ Porov. BENEDIKT XVI. *Prejav na 12. generálnom zasadaní Synody biskupov, 2008*. In: *Insegnamenti IV, 2 (2008) 493*. Propositio 26.

⁴ BENEDIKT XVI. *Prejav na 12. generálnom zasadaní Synody biskupov, 2008*. In: *Insegnamenti IV, 2 (2008) 493*.

⁵ SYNODA BISKUPOV: *Záverečné posolstvo, III, 9*. Rím 2008.

⁶ Porov. MASINI, M.: *Lectio divina*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá 1993.

Nasleduje chvíľa modlitby (oratio), ktorá predpokladá otázku: Čo hovoríme my Pánovi ako odpoveď na jeho slovo? Môže to byť vo forme žiadosti, prosby, vďaky alebo oslavy. Tým nás Božie slovo premieňa.

Záver lectio divina tvorí kontemplácia (contemplatio), pri ktorej si ako Boží dar osvojujeme jeho pohľad na náš svet a život. Pýtame sa: Akú zmenu myslenia, srdca a života od nás žiada Pán? Pavol z Tarzu v Liste Rimanom hovorí: „Nepripodobňujte sa tomuto svetu, ale premeňte sa obnovou zmysľania, aby ste vedeli rozoznať, čo je Božia vôľa, čo je dobré, milé a dokonalé“ (Rim 12, 2). Kontemplácia v nás takto začína vytvárať nadčasový pohľad na svet, pohľad Božej múdrosti a rodí v nás „Kristovo zmysľanie“ (1 Kor 2, 16).

Celé lectio divina by nemalo zmysel, keby neprešlo do činnosti (actio), čo znamená podnieť život veriaceho, aby sa v láske stal darom pre druhých.⁷

Konkrétnym príkladom chápeho prijatia Božieho slova je pre nás Mária, o ktorej Lukáš píše: „Zachovávala všetky tieto slová vo svojom srdci a premýšľala o nich“ (Lk 2, 19; porov. 2, 51). Grécke výraz „rhéma“ môže znamenať „vec“ a aj „slovo“. Zachovávať – po grécky „diatérein“ má podobný zmysel ako „syntérein“, čo znamená dávať dohromady, preberať, porovnávať, radiť sa – čím sa myslí mentálny proces. Mária teda dokázala nachádzať hlboké jadro, ktoré spája zdanlivo rôznorodé udalosti, skutky a veci vo veľkom Božom pláne.⁸

3 Patristická tradícia rozjímavého čítania

Existuje veľká patristická tradícia, ktorá vždy odporúčala pristupovať k Písmu v dialógu s Bohom. Svätý Augustín hovorí: „Tvoja modlitba je tvoje slovo, ktorým sa obraciaš k Bohu. Keď čítaš, hovorí k tebe Boh. Keď sa modlíš, hovoríš ty k Bohu.“⁹

Origenes, jeden z učiteľov takéhoto čítania Biblie, tvrdí, že viac ako štúdium Písma je dôverný vzťah s Kristom a modlitbu. Presvedčený je, že privilegovanou cestou k poznaniu Boha je láska a že nemožno dosiahnuť autentickú „scientia Christi“ bez toho, že by sa doň človek nezamiloval. V Liste alexandrijskému teológovi Gregorovi odporúča: „Venuj sa lectio božských Písem, konaj to vytrvalo. Zaviaz sa konať si lectio s úmyslom veriť a páčiť sa Bohu. Ak sa počas lectio ocitneš pred zatvorenými dverami, klop a otvorí ti ten strážca, o ktorom Ježiš povedal: ‚Strážca mu ich otvorí.‘ Venuj sa teda lectio divina, hľadaj oddane a s neochvejnou dôverou v Boha zmysel božských Písem, ktorý je v ňom ukrytý vo veľkej šírke. Nemôžeš sa však uspokojiť len s klopaním a hľada-

⁷ Porov. MASINI, M.: Lectio divina. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá 1993.

⁸ Porov. JOHNSON, L.T.: Evangelium podle Lukáše. Sacra Pagina. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá 2005, str. 81.

⁹ AUGUSTINUS, A.: Enarrationes in psalmos, 85, 7: Patrologia Latina 37, 1086.

ním: Aby si pochopil Božie veci, nevyhnutne potrebuješ oratio. Práve na to nás vyzval Spasiteľ, ktorý nepovedal len: hľadajte a nájdete a klopte a otvorí sa vám, ale dodal aj toto: Pýtajte si a dostanete.“¹⁰

V súlade s tým, čo už celé storočia poznáme ako „lectio divina“, aj Synoda opakovane zdôrazňovala požiadavku na rozjímavý prístup k posvätnému textu, ako základnému prvku duchovného života každého veriaceho v rozličných službách a životných stavoch.¹¹ Božie slovo je totiž základom každej autentickej kresťanskej spirituality. Synodálni otcovia sa tak vyjadrili v súlade s tým, čo tvrdí dogmatická konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu Dei Verbum, keď „vyzýva všetkých veriacich, (...) nech sa ochotne a s radosťou oboznamujú s posvätným textom buď prostredníctvom posvätnej liturgie, ktorá oplýva Božími výrokmi, alebo nábožným čítaním, prípadne pomocou iných na to vhodných prostriedkov a podujatí, ktoré sa dnes všade chvályhodne šíria so schválením a pod vedením duchovných pastierov. Nech však pamätajú, že čítanie Svätého písma má sprevádzať modlitba“.¹²

4. Historicko – kritická exegéza

Metóda historickej analýzy textu znamená iný prístup k Biblii, ako bol opísaný v lectio divina. Ide o prístup, ktorý uprednostňuje historicko- kritickú metódu, štúdium literárnych druhov a kontextualizáciu ako základné prvky na pochopenie svätopiscom zamýšľaného významu.

Už Druhý vatikánsky koncil v konštitúcii Dei Verbum učí: „Vo Svätom písme Boh prehovoril prostredníctvom ľudí a ľudským spôsobom. Aby vykladač Svätého písma dobre pochopil, čo nám chcel Boh povedať, musí pozorne skúmať, čo vlastne mali svätopisci v úmysle vyjadriť a čo Boh uznal za dobré zjaviť ich slovami.“¹³

Ak sa má Písmo interpretovať v tom istom Duchu, v ktorom bolo napísané, je potrebné rešpektovať tri základné kritériá, a tak zobrať do úvahy božskú dimenziu Biblie:

1. vykladať text s ohľadom na jednotu celého Písma, čo sa dnes nazýva kánonická exegéza;
2. brať do úvahy živú Tradíciu celej Cirkvi; a napokon

¹⁰ ORIGENES, Epistula ad Gregorium, 3: Patrologia Graeca 11, 92.

¹¹ Porov. SYNODA BISKUPOV: Propositiones 9.22. Rím 2008.

¹² DRUHÝ VAT. KONCIL: Dei Verbum, čl. 25. Rím 1965.

¹³ DRUHÝ VAT. KONCIL: Dei Verbum, čl. 12. Rím 1965.

3. dodržiavať analógiu viery: „Iba tam, kde sa zachovávajú obe metodologické roviny – historickokritická a teologická –, možno hovoriť o teologickej exegéze, zodpovedajúcej tejto knihe.“¹⁴

Čo sa týka historických faktov, o nich platí, že sú konštitutívnou dimenziou kresťanskej viery. „Dejiny spásy nie sú mytológiou, ale skutočnými dejinami, a preto ich treba študovať metódami seriózneho vedeckého bádania.“¹⁵ Je to zjavné z reality vtelenia opísaného slovami: Verbum caro factum est (Jn 1, 14). Štúdium Biblie si preto vyžaduje znalosť a vhodné použitie týchto výskumných metód.

Je pravda, že táto vnímavosť na poli štúdiá sa intenzívnejšie rozvinula v modernej dobe - hoci nie všade rovnakým spôsobom - treba však povedať, že v zdravej cirkevnej tradícii vždy existovala aj láska k štúdiu „litery“. Stačí tu spomenúť mníšsku kultúru, ktorej napokon vďačíme aj za základy európskej kultúry, pri koreňoch ktorej stojí záujem o slovo. Túžba po Bohu zahŕňa lásku k slovu vo všetkých jeho rozmeroch. Ako píše Benedikt XVI.: „pretože v biblickom slove Boh kráča ku nám a my k nemu, treba sa učiť, ako preniknúť do tajomstva jazyka, pochopiť ho v jeho štruktúre a v spôsobe vyjadrovania. Tak práve z dôvodu hľadania Boha sa stávajú dôležitými aj profánne vedy, ktoré nám ukazujú cesty k jazyku“.¹⁶

Z toho vyplýva, že práca teológa nekončí „rozlíšením prameňov, určením foriem alebo vysvetlením literárnych postupov. Cieľ svojej práce dosiahne až vtedy, keď objasní zmysel biblického textu ako aktuálneho Božieho slova.“¹⁷

Pri používaní metód historickej analýzy sa treba vyhnúť čisto sekulárnemu prístupu k Písmu, čo znamená preberaniu takých kritérií, ktoré sa predpokladajú uzatvárajú pred zjavením Boha v živote ľudí všade tam, kde sa objavia. Jednota dvoch úrovní interpretácie Svätého písma v konečnom dôsledku predpokladá harmóniu medzi vierou a rozumom. Na jednej strane je potrebná viera, ktorá pri zachovaní správneho vzťahu so zdravým rozumom nikdy nezdegeneruje do fideizmu, ktorý by sa vo vzťahu k Svätému písmu stal oporou fundamentalistických výkladov. Na druhej strane je nevyhnutné, aby rozum, skúmajúci dejinné prvky, prítomné v Biblii, zostal otvorený a a priori neodmietal všetko, čo presahuje jeho dimenzie.¹⁸

¹⁴ Porov. SYNODA BISKUPOV: Propositio 37. Rím 2008.

¹⁵ BENEDIKT XVI., Prejav na 12. generálnom zasadaní Synody biskupov (14. októbra 2008): Insegnamenti IV, 2 (2008), 492; porov. Propositio 25.

¹⁶ BENEDIKT XVI., Príhovor ku kultúrnej obci v „College des Bernardins“ v Paríži (12. septembra 2008): AAS 100 (2008), 722 – 723.

¹⁷ PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA, Interpretácia Biblie v Cirkvi (15. apríla 1993), III, C, 1: Ench. Vat. 13, č. 3065.

¹⁸ BENEDIKT XVI.: Verbum Domini, čl. 36. Rím 2008.

5. Cirkev – pôvodné miesto biblickej interpretácie

Autentická hermeneutika Biblie je možná len vo viere Božieho ľudu, ktorý sa zišiel na oslavu Pána, gr. ecclesia, teda v Cirkvi. Čiže pôvodným miestom pre interpretáciu Biblie je život Cirkvi, ona dáva výkladu potrebný rámec.

V dokumente Pápežskej Biblickej komisie sa uvádza: „Tradície viery utvárali životné prostredie, do ktorého sa zapojila literárna činnosť autorov Svätého písma. Toto zapojenie sa zahŕňalo aj účasť na liturgickom živote a na vonkajších aktivitách spoločenstva, na jeho duchovnom živote, na jeho kultúre a radoostiach i bolestiach jeho dejinného osudu. Interpretácia Svätého písma si preto vyžaduje, aby sa podobným spôsobom exegéti zúčastňovali na celom živote a celej viere spoločenstva veriacich vo svojich časoch.“¹⁹

Pred mnoho tisíc rokmi liturgia bola kolískou Biblie. Dodnes sú v nej rozličné hymny a chvály prevzaté z liturgie. Vzťah liturgie a Biblie platí aj dnes v tom zmysle, že autentický výklad Biblie potrebuje rámec cirkevného spoločenstva.

Potvrďuje to aj Petrov list: „Nijaké proroctvo v Písme nepripúšťa súkromný výklad. Lebo proroctvo nikdy nevzišlo z ľudskej vôle, ale pod vedením Ducha Svätého prehovorili ľudia poslaní od Boha“ (2 Pt 1, 20 – 21).

Svätý Hieronym pripomína, že Písmo nemôžeme nikdy čítať sami. Narážame na príliš veľa zatvorených dverí a ľahko skĺzneme do omylu. Biblia bola písaná Božím ľuďom a pre Boží ľud z inšpirácie Ducha Svätého. Len v tomto spoločenstve Božieho ľudu môžeme vstúpiť do jadra pravdy, ktorú nám chce povedať sám Boh. Hieronym, pre ktorého „neznalosť Písma je neznalosť Krista“,²⁰ tvrdí, že eklezialita biblickej interpretácie nie je požiadavka uložená zvonku. Táto kniha je vlastne hlasom putujúceho Božieho ľudu a len vo viere tohto ľudu sa ocitáme v správnej „tónine“, v ktorej môžeme chápať Sväté písmo. Autentická interpretácia Biblie musí byť vždy v harmonickej zhode s vierou Katolíckej cirkvi. Preto svätý Hieronym istému kňazovi napísal: „Zostaň pevne priknutý k tradičnému učeniu, v ktorom si bol vyučený, aby si mohol podľa zdravej náuky povzbudzovať a vyvracať to, čo jej protirečí.“²¹

Pápežská biblická komisia s odvolaním sa na princíp, ktorý je vlastný aj modernej hermeneutike, vyhlásila: „Správne poznanie biblického textu je prístupné len tomu, kto má živý vzťah k tomu, o čom text hovorí.“²² Toto všetko

¹⁹ PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA, Interpretácia Biblie v Cirkvi (15. apríla 1993), II, A, 3: Ench. Vat. 13, č. 3035.

²⁰ HIERONYM: Commentariorum in Isaiam libri, Prol.: PL 24, 17.

²¹ HIERONYM: Epistula 52, 7: Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum 54, s. 426.

²² PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA, Interpretácia Biblie v Cirkvi (15. apríla 1993), II, A, 2: Ench. Vat. 13, č. 2988.

poukazuje na dôležitosť vzťahu medzi duchovným životom a hermeneutikou Písma. Veď „spolu s rastom života v Duchu rastie v čitateľovi aj porozumenie skutočností, o ktorých hovorí biblický text“.²³ Stupeň intenzity ekleziálnej skúsenosti môže len posilňovať autentické porozumenie viery vo vzťahu k Božiemu slovu.

Preto je dôležité vyhnúť sa nebezpečeniu individualistického prístupu a uvedomovať si, že Božie slovo je nám dané práve na vytváranie spoločenstva, aby nás na našej ceste k Bohu zjednotilo s Pravdou. Je to slovo, ktoré sa obracia na každého osobne, ale je to aj slovo, ktoré vytvára spoločenstvo, buduje Cirkev. Preto sa posvätný text musí vždy čítať v spoločenstve s Cirkvou.

Je teda „veľmi dôležité čítanie Písma v spoločenstve, veď živým adresátom Svätého písma je Boží ľud, Cirkev... Písmo nepatrí minulosti, pretože jeho subjekt, Boží ľud, inšpirovaný samým Bohom, je vždy ten istý, a tak slovo je vždy živé v živom subjekte. Preto je dôležité čítať a počúvať Sväté písmo v spoločenstve s Cirkvou, teda so všetkými veľkými svedkami tohto slova, počínajúc prvými otcami až po svätcov našich dní, až po súčasné Magistérium“.²⁴

6. Literárny a duchovný zmysel

Skúmajúc rozličné prístupové cesty k Písmu dnes, treba si uvedomiť aj to, že patristická a stredoveká tradícia nevlastnila také poznatky filozofického a historického druhu, aké má dnes k dispozícii moderná exegéza. Ale už vtedy dokázali biblisti rozoznať rozličné významy Písma, počínajúc literárnym, teda „zmysel, ktorý dávajú slová Písma a ktorý odкрýva exegéza podľa zásad správneho výkladu“.²⁵

Napríklad svätý Tomáš Akvinský tvrdí, že „všetky zmysly (Svätého písma) sa zakladajú na jednom, totiž na literárnom“.²⁶ Treba však pripomenúť, že v patristickej dobe a v stredoveku sa každá forma exegézy, a teda aj literárna, pestovala na základe viery a nebolo tu nevyhnutne potrebné rozlišovanie medzi literárnym zmyslom a zmyslom duchovným.

V tejto súvislosti je vhodné pripomenúť klasickú zásadu, ktorá predstavuje vzťah medzi rozličnými významami Písma: „Littera gesta docet, quid credas allegoria, moralis quid agas, quo tendas anagogia“ (Literárny zmysel učí, čo sa stalo, alegorický, čo máš veriť, morálny, čo máš robiť, a anagógia, kam smero-

²³ PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA, Interpretácia Biblie v Cirkvi (15. apríla 1993), II, A, 2: Ench. Vat. 13, č. 2991.

²⁴ BENEDIKT XVI., Príhovor k alumnom Rímskeho veľkého seminára (19. februára 2007): AAS 99 (2007), 253 – 254.

²⁵ Katechizmus Katolíckej cirkvi, 116.

²⁶ THOMAS: Summa Theologiae, I, q. 1, art. 10, ad 1.

vat').²⁷

Tu možno jasne pozorovať jednotu a zároveň členenie medzi literárnym a duchovným zmyslom. Samotný duchovný zmysel možno podeliť ešte na tri zmysly, vyjadrujúce obsah viery, morálky a eschatológie. Takže rešpektujúc vedeckosť a dôležitosť modernej historicko-kritickej metódy, stále sa učíme od patristickej exegézy, že „človek je verný biblickému textu len do takej miery, do akej sa v jadre jeho vyjadrenia snaží objaviť skutočnosť viery, ktorú text vyjadruje, a ak s touto skutočnosťou spája skúsenosť viery, prežívanú v našom svete“.²⁸ Len v tejto perspektíve možno uznať, že Božie slovo je živé a na každého sa obracia v prítomnej chvíli nášho života.

V tomto zmysle zostáva plne platné tvrdenie Pápežskej biblickej komisie, ktorá definuje duchovný zmysel podľa kresťanskej viery ako „zmysel vyjadrený biblickými textami, keď sa čítajú pod vplyvom Ducha Svätého v kontexte Kristovho veľkonočného tajomstva a nového života, ktorý z neho vyplýva. Tento kontext skutočne existuje. Nový zákon v ňom vidí naplnenie Písem. Preto je normálne čítať Písma vo svetle tohto nového kontextu života v Duchu“.²⁹

7. Cesta vedy k hermeneutike viery

V exhortácii *Verbum Domini* upozorňuje Benedikt XVI., že na to „aby sme sa mohli vrátiť k správne vzťahu medzi rôznymi zmyslami Písma, je potrebné pochopiť prechod medzi literou a duchom. Nejde o automatický alebo o spontánny prechod, skôr sa treba dostať ponad literu.“³⁰ V tejto súvislosti cituje svoj príhovor ku kultúrnej obci v Paríži: „Slovo samého Boha totiž nikdy nie je prítomné jednoducho v litere textu. Na jeho dosiahnutie je potrebná transcendencia, presiahnutie, teda taký proces porozumenia, ktorý sa necháva viesť vnútorným pohybom a zároveň sa preto musí stať aj životným procesom.“³¹

Takýmto spôsobom zisťujeme, prečo opravdivý interpretačný proces nikdy nie je len intelektuálnym procesom, ale aj životným, pri ktorom sa vyžaduje plné zapojenie sa do cirkevného života, teda „života podľa Ducha“ (porov. Gal 5, 16). Takto sa stávajú jasnejšími kritériá, ktoré sú stanovené v 12. bode konštitúcie *Dei Verbum*: spomínané presiahnutie litery nemôže nastať v jednotlivom literárnom fragmente inak než vo vzťahu k celému Písmu. Je to v skutočnosti

²⁷ AUGUSTÍN z DÁCIE: *Rotulus pugillaris*, I. Vyd. A. Walz: *Angelicum* 6 (1929) 256.

²⁸ PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA, *Interpretácia Biblie v Cirkvi* (15. apríla 1993), II, A, 2: *Ench. Vat.* 13, č. 2987.

²⁹ PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA, *Interpretácia Biblie v Cirkvi* (15. apríla 1993), II, B 2: *Ench. Vat.* 13, č. 3003.

³⁰ BENEDIKT XVI.: *Verbum Domini*, čl. 38. Rím 2008.

³¹ BENEDIKT XVI., *Príhovor ku kultúrnej obci v „Collège des Bernardins“ v Paríži* (12. septembra 2008): *AAS* 100 (2008), 726.

len jediné Slovo, ku ktorému sme povolani sa povzniesť. Tento proces má istú vnútornú dramatickosť. Do tohto procesu povznesenia sa, presiahnutia litery, ktoré sa deje v sile Ducha, totiž nevyhnutne vstupuje aj sloboda každého človeka.³²

Svätý Pavol prežil tento prechod vo svojom živote naplno. Čo znamená presiahnutie litery a jej pochopenie vzhľadom na celok, vyjadril radikálnym spôsobom vetou: „Litera zabíja, kým Duch oživuje“ (2 Kor 3, 6). Svätý Pavol objavuje, že „Duch osloboditeľ má svoje meno a že sloboda má svoju vnútornú mieru: „Pán je Duch; a kde je Pánov Duch, tam je sloboda“ (2 Kor 3, 17). Duch osloboditeľ nie je jednoducho vlastná idea, vlastná vízia toho, kto vykladá text. Duch je Kristus a Kristus je Pán, ktorý nám ukazuje cestu“.³³

Je známe, aký dramatický a zároveň oslobodzujúci prechod zažil svätý Augustín. Uveril v Písma, ktoré sa mu na prvý pohľad samy osebe javili také odlišné a často plné protirečení, len vďaka tomuto prekročeniu litery, ktorému sa naučil od svätého Ambróza prostredníctvom typologickej interpretácie, v ktorej je celý Starý zákon cestou k Ježišovi Kristovi. Svätému Augustínovi prekročenie litery umožnilo uveriť samotnej litere a dovolilo mu nájsť konečne odpoveď na hlboký nepokoj jeho duše, smädnej po pravde.³⁴

Záver

Kazateľská a homiletická činnosť dnes nie je možná bez komplexného poznania problematiky prístupov k Písmu. Pred kazateľom sa vždy otvára niekoľko možností a záleží na ňom, ktorý si vyberie: či sa bude opierať o sekulárnu racionalistickú hermeneutiku, alebo mu bude bližší prístup nazývaný lectio divina, alebo bude schopný skĺbiť obidva prístupy tak, ponúkol poslucháčom nadčasovú múdrosť Božieho slova. Benedikt XVI. napísal: „Absencia druhej metodologickej roviny spôsobuje vznik hlbokej priepasti medzi vedeckou exegézou a lectio divina. Práve odtiaľto niekedy pramení istá rozpačitosť pri príprave homílií.“³⁵ Treba poukázať aj na to, že takýto dualizmus často vyvoláva neistotu a nedostatočnú solídnosť intelektuálnej formácie aj u niektorých kandidátov služobného kňazstva.³⁶ „Tam, kde exegéza nie je teológiou, nemôže byť ani Písmo dušou teológie. A naopak, tam kde teológia nie je vo svojej podstate interpretá-

³² Porov. BENEDIKT XVI.: Verbum Domini, čl. 38. Rím 2008.

³³ Porov. BENEDIKT XVI., Príhovor ku kultúrnej obci v „Collège des Bernardins“ v Paríži (12. septembra 2008): AAS 100 (2008), 726.

³⁴ Porov. BENEDIKT XVI.: Generálna audiencia (9. januára 2008): Insegnamenti IV, 1 (2008), 41 – 45.

³⁵ BENEDIKT XVI., Prejav na 12. generálnom zasadaní Synody biskupov (14. októbra 2008): Insegnamenti IV, 2 (2008), 493; porov. Propositio 26.

³⁶ Porov. Propositio 27.

ciou Písma v Cirkvi, takáto teológia nemá základy.“³⁷ Exhortácia Verbum Domini jasne pomenúvava odbornú spôsobilosť homiletu – kazateľa v súčasnosti.

O autorovi

Mons. Prof. ThDr. JCDr. Anton Fabian, PhD, prednáša homiletiku a rétoriku na Teologickej fakulte v Košiciach. Je autorom monografií Teológia ohlasovania, Homiletika I. II, Rétorika, ako aj mnohých vedeckých a odborných článkov z oblasti ohlasovania a novej evanjelizácie. Súbor homílií A, B, C vydal pod názvom Vydarený život.

fabian.ant50@gmail.com

³⁷ BENEDIKT XVI., Prejav na 12. generálnom zasadaní Synody biskupov (14. októbra 2008): Insegnamenti IV, 2 (2008), 493 – 494.